

Столтенберг додав, що якщо дозволити перемогти Путіну, то «всі ми заплатимо набагато вищу ціну на багато років вперед». «Якщо Путін та інші авторитарні лідери побачать, що сила винагороджується, вони знову застосують силу для досягнення своїх цілей» [6].

Початок 2023 р. ознаменувався новими кроками НАТО щодо допомоги Україні у війні проти РФ, що є практичним втіленням нової Стратегічної концепції в життя. Альянс продовжує надавати ЗСУ зброю, кількість якої безперервно зростає. Суттєві зрушення відбулись і в якісному відношенні. Зокрема, це стосується домовленостей про постачання танків і бронетранспортерів, нових систем ППО тощо. Є сподівання на досягнення угоди про між НАТО та Україною про бойові літаки, що може суттєво вплинути на хід війни та її завершення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E
2. https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_27433.htm
3. <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/31705/1/78-86.pdf>
4. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf
5. https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_209531.htm
6. <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/26/7378052/>

Олександр Кравчук, Юрій Зінько

УКРАЇНСЬКІ БОГЕМІСТИ НА СТОРІНКАХ «ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ»

У статті йдеться про історію розвитку вітчизняної богемістики та здійснено аналіз наукових праць українських дослідників історії Чехії на основі матеріалів «Енциклопедії історії України».

Ключові слова: українські богемісти, історія Чехії, «Енциклопедія історії України».

Публікація у 2003 – 2013 рр. фундаментальної десятитомної «Енциклопедії історії України» та у 2021 р. додаткового тому викликала значний інтерес науковців і широкої громадськості до зазначеного видання. Серед багатьох історіографічних питань, яких торкалися автори «Енциклопедії

історії України», належне місце посідає доробок про українських богемістів.

Мета статті – розглянути висвітлення в «Енциклопедії історії України» наукових здобутків дослідників історії Чехії.

Зазначена проблематика в «Енциклопедії історії України» представлена в узагальнюючій статті «Слов'янознавство», яку підготував С. Копилов [10] та гаслах про окремі постаті вчених – богемістів або славістів.

У статті «Слов'янознавство» згадуються учені-богемісти XIX-XX століть, які працювали на українських землях у складі різних державних утворень. Зокрема, йдеться про дослідників Великої Моравії Ф. Успенського і П. Лавровського [10, с. 646], автора докторської дисертації з середньовічної історії Чехії А. Ясінського [10, с. 649], істориків гуситського руху – В. Надлера і О. Вертеловського, дослідника Чехії XV-XVII ст. О. Кочубинського [10, с. 647]. Автором вказано на окремі дослідження славістів на західноукраїнських землях та в еміграції. Зокрема, він зазначив інтерес до історії найдавнішої держави західних слов'ян – князівства Само – М. Кордуба [10, с. 648], відзначив видання у 3-х томах «Слов'янський світ в його минулому і сучасному» Д. Дорошенка (1922), у якій подано відомості про етнографічні кордони, статистику населення, історію і словесність усіх слов'янських народів [10, с. 650].

Після Другої світової, коли слов'янські народи склали ядро соціалістичної системи, історію держави чехів і словаків вивчали І. Гранчак, І. Мельникова, І. Петерс, В. Худанич. Зовнішньою політикою ЧСР міжвоєнного періоду займалися А. Кізченко, І. Поп, «соціалістичного будівництва» – С. Віднянський, І. Дзюбо, І. Мельникова, Р. Постоловський, Є. Пугач [10, с. 650].

В окремих гаслах про вчених-славістів розкриваються їх найголовніші наукові здобутки з богемістики. У виданні представлені викладачі Харківського університету М. О. Лавровський і В. К. Надлер. М. О. Лавровський (1825-1899) опублікував працю про чеського діяча Карела-Яромира Ербена «Нарис життя і діяльності К.-Я. Ербена» (1871), у якій підкреслив «важливість «висвітлювати для народу його історію, його історичні права на свободу та незалежність» [18]. Стосовно В. К. Надлера (1840-1894) зауважено, що він у 1864 р. підготував магістерську дисертацію «Причини і перші прояви опозиції католицизму в Чехії та Західній Європі в кінці XIV – на початку XV ст.» [3].

Серед науковців Одеського університету варто відзначити О. Кочубинського (1845-1907), який у 1873 р. захистив магістерську дисертацію на тему «Брати подобої та чеські католики на початку XVII ст.» та видав працю «Ян Амос Коменський в історичних долях свого народу» [20].

Із вчених-славістів, які працювали у вищих навчальних закладах Києва, представлене гасло про А. І. Степовича (1856-1935). Він був викладачем слов'янської філології Київського університету, а в 1920-1924 рр. – Київського інституту народної освіти. Зазначено, що за видану у Києві 1886 р. працю «Нарис історії чеської літератури» він був «відзначений академічною премією графа Д. Толстого» [22].

Низка гасел в «Енциклопедії історії України» стосується дослідників історії Чехії, котрі як емігранти працювали у міжвоєнний час у Чехословаччині або в Західній Україні. Відносно другого випадку, зауважимо гасло про І. С. Брика (1879-1947). Він був автором наукових і науково-популярних праць з історії українсько-чеських культурних взаємин: «Шевченкова поема «Іван Гус» (1918), «Матеріали до українсько-чеських взаємин» (1921), «Боротьба чехів за волю» (1937) [13]. Зауважимо, що у гаслі не згадується ще одна брошура І. Брика з історії чехів і словаків. Йдеться про працю «Зборівська могила Чехо-Словацьких Борців за Волю» (1927) [1]. Прикметно, що у 1928 р. з нагоди святкування 10-ліття ЧСР її влада відзначила І. Брика орденом чеського лева [14].

Вихідцем із Західної України також був мовознавець І. А. Панькевич (1887-1958), який у міжвоєнний період працював в Закарпатті. Він був автором наукових праць з історії чесько-українських культурних взаємин XIX – початку XX ст. [7].

В енциклопедії представлені гасла про українських археологів міжвоєнної ЧСР. У гаслі про чеського археолога українського походження І. І. Борковського (1890-1976) йдеться про те, що з 1925 р. він активно «досліджував ранньосередньовічні пам'ятки Праги» та першим виділив так званий празький тип кераміки (Празька культура), яка була доказом найдавнішого заселення слов'янами Центральної Європи. Свою докторську дисертацію І. І. Борковський присвятив історії Празького Граду [17].

У гаслі про учня чеського археолога та етнологу Л. Нідерле Я. І. Пастернака (1892-1969) відзначено що він захистив докторську дисертацію в Карловому університеті (1926), працював асистентом Державного археологічного інституту в Празі у 1923-1928 рр., брав участь у понад 60-ти археологічних експедиціях у різних регіонах Чехії, у Галичині та на Закарпатті [21].

Серед різнобічного наукового доробку О. І. Бочковського (1885-1939), одного із засновників української націології, автора багатьох праць з проблем теорії та історії націй, боротьби пригноблених народів за національне визволення, згадується монографія «Т. Г. Масарик: Національна проблема та українське питання (спроба характеристики та інтерпретації)» (1930) [2].

Вартісною є інформація про історика філософії та слов'ян, культуролога й літературознавця, професора Українського високого педагогічного інституту та Українського вільного університету у Празі (1924-1929 рр.) й університету в Галле (Німеччина) (1932-1945 рр.) Д. І. Чижевського (1894-1977). Серед його різноманітних славістичних праць виділяється дослідження про Я. А. Коменського, а також зазначено, що він «віднайшов у архівах м. Галле твори чеського педагога Я.-А. Коменського ... » [23].

Окремі гасла «Енциклопедії історії України» присвячені вченим-емігрантам, які перебуваючи у Празі, продовжували свою наукову діяльність. До таких належать науковий і громадський діяч І. Мірчук (1891-1961) [9] та голова Українського громадського комітету в ЧСР, соціолог М. Шаповал (1882-1932) [19], які були авторами праць про філософські та соціологічні погляди Т. Г. Масарика [11, с. 441, 442, 445, 446], а також викладач Українського вільного університету, секретар Українського соціологічного інституту М. І. Мандрика (1886-1979) [8]. У гаслі М. І. Мандрики праці з богемістики не вказані, однак його рецензій на твори керівників ЧСР Т. Г. Масарика і Е. Бенеша були надруковані в еміграційному часописі «Нова Україна» (Прага) під псевдонімом М. М-ка. [4; 15; 16].

На сторінках «Енциклопедії історії України» розміщена інформація про здобутки вчених-богемістів радянського часу. У статті про А. Ф. Кізченка (1924-1991), викладача Київського університету ім. Т. Шевченка, дослідника зовнішньої політики ЧСР 1933-1939 рр., йдеться про його кандидатську (1956) та докторську (1972) дисертації, монографію «Напередодні трагедії. З історії зовнішньої політики Чехословаччини, травень 1935 – березень 1938 рр.» (1971) [5]. У статті про І. М. Мельникову (1918-2010), яка із 1957 р. працювала в Інституті історії Академії наук УРСР та захистила докторську дисертацію «Класова боротьба у Чехословаччині в 1924-1929 рр.» (1962), повідомляється про її велику роботу з підготовки третього тому колективної праці «Історія Чехословаччини» (1960) [6].

У статті про сучасного українського богеміста С. В. Віднянського, доктора історичних наук, член-кореспондента НАН України, заслуженого діяча науки і техніки України, зауважується, що у 1977 р. він захистив кандидатську дисертацію «Консолідація профспілкового руху в Чехословаччині та підвищення його ролі в суспільно-політичному житті країни (1969-1975 рр.)», а в 1997 р. докторську дисертацію «Українське питання в міжвоєнній Чехословаччині». Серед головних напрямків наукових досліджень названі актуальні проблеми новітньої історії країн Центрально-Східної Європи, історія міжнародних відносин, історії міжвоєнної української еміграції в Європі. Зауважено, що

С. В. Віднянський є автором статей із богемістики у виданнях «Україна в міжнародних відносинах: енциклопедичний словник-довідник», «Енциклопедія історії України». Згадується авторська монографія вченого «Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921-1945)» (1994) та монографії, підготовлені у співавторстві: «Країни Центрально-Східної Європи та українське питання (1918-1939)» (1998); «Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу» (2009) [12].

Отже, в «Енциклопедії історії України» репрезентовано важливий матеріал з історії розвитку вітчизняної богемістики, що засвідчує головні її здобутки в різні історичні періоди.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Брик І. Зборівська могила Чехо-Словацьких Борців за Волю. Прага, 1927. 31 с.
2. Віднянський С. В. Бочковський О. І. // Енциклопедія історії України. К., 2003. Т. 1. С. 360.
3. Герасименко Н. О. Надлер В. К. // Енциклопедія історії України. К., 2010. Т. 7. С. 159.
4. Др. М. М-[андри]ка [Рец. на] Т. G. Masaryk. Světová revoluce za války a ve válce. 1914-1918. Praha. 1925. // Суспільство. Прага, 1926. Вип. III-IV. С. 169-171.
5. Євсеєнко І. В. Кізченко А. Ф. // Енциклопедія історії України. К., 2007. Т. 4. С. 323.
6. Знаменська М. В., Кравець Н. В. Мельникова І. М. // Енциклопедія історії України. К., 2009. Т. 6. С. 599.
7. Ісаєвич Я. Д. Панькевич І. А. // Енциклопедія історії України. К., 2011. Т. 8. С. 53-54.
8. Ковальчук О. О. Мандрика М. І. // Енциклопедія історії України. К., 2009. Т. 6. С. 488-489.
9. Ковальчук О. О. Мірчук І. // Енциклопедія історії України. К., 2009. Т. 6. С. 749.
10. Копилов С. А. Слов'янознавство. // Енциклопедія історії України. К., 2012. Т. 9. С. 643-651.
11. Кравчук О. М. Погляди та діяльність Т. Г. Масарика в працях українських емігрантів 20-30 рр. ХХ ст. // Дриновський збірник. Софія-Харків, 2017. Т. 10. С. 438-450.
12. Кривець Н. В. Віднянський С. В. // Енциклопедія історії України. Додатковий том. К., 2021. Кн. 1. С. 100-101.
13. Кріль М. М. Брик І. С. // Енциклопедія історії України. К., 2003. Т. 1. С. 377.
14. Лесняк В. Проф. д-р Іван Брик. // Свобода. 1962. Ч. 189. 3 жовтня. С. 3.
15. М. М-[андри]ка [Рец. на] Т. G. Masaryk. Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty. 1926. «Čin».

Praha st. 284 – XVI. // Суспільство. Прага, 1926. Вип. III-IV. С. 168-169.;

16. М. М-ка. [Рец. на] Ed. Beneš. Problemy nové Evropy a zahraniční politika Československa. Praha 1924. Ст. 308. // Суспільство. Прага, 1926. Вип. III-IV. С. 173.

17. Петегрич В. М. Борковський І. І. // Енциклопедія історії України. К., 2003. Т. 1. С. 348.

18. Усенко П. Г. Лавровський М. О. // Енциклопедія історії України. К., 2009. Т. 6. С. 16.

19. Юренко О. П. Шаповал М. // Енциклопедія історії України. Додатковий том. К., 2021. Кн. 1. С. 725.

20. Ясь О. В. Кочубинський О. // Енциклопедія історії України. К., 2008. Т. 5. С. 257.

21. Ясь О. В. Пастернак Я. І. // Енциклопедія історії України. К., 2011. Т. 8. С. 86-87.

22. Ясь О. В. Степович А. І. // Енциклопедія історії України. К., 2012. Т. 9. С. 851.

23. Ясь О. В. Чижевський Д. І. // Енциклопедія історії України. К., 2013. Т. 10. С. 548-549.